

Selmeczi Kovács Attila

Fülöp Lajos nyelvészeti és néprajzi munkássága

Tíz esztendővel ezelőtt a Fülöp Lajos nyolcvanadik születésnapját köszöntő kötetben Lisztóczy László a következő szavakkal emlékezett meg az ünnepelt munkásságáról: „Szülőföldjéhez láncolja tudományos munkássága is. Dialektológiával, folk-lórral, stilisztikával és az anyanyelvi nevelés módszertanával foglalkozott behatóan. Publikációinak száma ma már jóval meghaladja az ötszázat. Műveinek jegyzékéből kiderül, hogy Gyöngyös és a Mátravidék néprajzi, nyelvi és – főként a legutóbbi évtizedekben – irodalmi hagyományai iránt mutatta a legnagyobb érdeklődést. Már a pályakezdés időszakában is rendszeresen napvilágot láttak idevágó tanulmányai, amelyekben színesen és gazdagon, a szintézisteremtés igényével és ígérétevel nyilatkozott meg sokoldalú tehetsége, szerteágazó érdeklődése: a nyelvész, az etnográfus, az irodalmár, a történész és a pedagógus egymást kiegészítő, korrigáló szempontjai és ismeretei fonódtak össze hagyományteremtő, tudományművelő törekvéseiben.”

Azt hiszem, hogy ennél tömörebben és átfogóbban nem lehetne Fülöp Lajos pályafutását összegezni, annál is inkább, mert az azóta eltelt legutóbbi évtizedet is éppen olyan fiatalos lendülettel és fáradhatatlan kitartással dolgozta végig, amint az a korábbi időkre jellemző volt. Ugyanazon aktivitással és minden téma iránti lankadatlan érdeklődéssel. Nem tisztem ez alkalommal az életpálya áttekintése és értékelése, feladatom a sokrétű tudományos munkásság két fontos területének áttekintése, felidézése.

Miután a magyar–néprajz szakot a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végezte (1953–1956), legelső publikációját (*Vigyázzunk nyelvünk tisztaságára!*) a debreceni néplapban adta közre (1953), majd a következő években is nyelvhelyességi és nyelvapolási témájú cikkei jelentek meg. 1957-ben került Gyöngyöstre gimnáziumi tanárként, ezzel kapcsolatban így emlékezett vissza: „Amikor az egyetem után hazajöttem tanítani, csodálatosan szép, mozgalmas időszak kezdődött: nyelvjáráskutató és néprajzi szakkör indult, rendhagyó irodalomórákat és író-olvasó találkozókat szerveztünk. Akkor állítottuk össze a szüreti daljáték néprajzi anyagát is, amiben Kodály is segített, hiszen éppen Galyatetőn volt.” Pedagógusi elhivatottságáról és végtelen humánúmról gimnáziumi osztályának tanulójaként és a nyelvjáráskutató szakkör tagjaként személyesen győződhettem meg. Az iskolai évfázárkon a szakköri tagok számos jutalomkönyvet vehettek át a Néprajzi Múzeum önkéntes néprajzi gyűjtőpályázatainak való eredményes részvételükért.

Visszatérve az ünnepelt szaktudományos érdeklődésének és munkájának eredményeihez, elsőként kell megemlíteni azt a sikeres kiadványsorozatot, ami a Mátra Múzeum füzeteiként jelent meg: *Gyöngyössolymos nyelvi rétegződése* (1958), *Incongruentia-jelenségek a mátraalji palóc nyelvjárásban* (1959), *A születés, házasság és halál*

szokásai Gyöngyöspatán (1969). Ezek az azóta sokat hivatkozott kiadványok már a szűkebb pátria kutatásáról és a regionális népi kultúra fontosabb területeinek feltárásáról szóltak. Kezdettől nagy figyelmet szentelt a nyelvjárásnak, maga is gyakran végzett terepmunkát, adatgyűjtést, aminek egyik fontos eredménye *Visonta község ragadványneveinek a feldolgozása* (1975). De ide sorolhatjuk a *Mondattani sajátosságok a mátraalji palóc nyelvjárásban* című tanulmányát az Akadémiai Kiadó által megjelentetett gyűjteményes kötetben (*A magyar nyelv rétegződése I.* Szerk. Kiss Jenő és Szűts László, Budapest, 1988), valamint a palóc nyelvjáráskutatás történetéről tartott előadását a Magyar Nyelvészek V. Nemzetközi Kongresszusán (1991), továbbá a Mátra Múzeum évkönyvében közreadott terjedelmes tanulmányát (*Gyöngyös környékének nyelvjárási sajátosságai. Mátrai Tanulmányok*, 1993). Ez utóbbi munkájában szemléletes képet ad a tájról és népéről, felhasználva a *Magyar Nyelvjárások Atlaszát*, foglalkozik a hang- és alaktani jelenségekkel, a mondattani sajátosságokkal, részletes áttekintést nyújt a tájnyelvi hagyományokról, majd bőséges példatárát közöl a nyelvjárási szövegmutatványokból, a népdalok, népballadák, népmesék köréből.

Mint nyelvtanárnak, majd a kényszerű Budapestre költözése után az Országos Pedagógiai Intézet munkatársának, később az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszéke oktatójának hivatali feladatköre is lett a nyelvhelyességi vizsgálatokkal, a gyakorlati nyelvműveléssel, az anyanyelvi nevelés módszertanával való foglalkozás. E témakörökben számos kisebb-nagyobb írása látott napvilágot, melyek közül külön említést érdemel a Munkaügyi Minisztérium által kiadott *Nyelvhelyesség, nyelvművelés* (1977) című félszáz oldalas önálló kötete, továbbá a *Pedagógiai Szemlé*ben közölt terjedelmes tanulmánya nyelvünk állapotáról és az anyanyelvi nevelésről (1980), valamint a *Nyelvjárási értékeink szerepe az anyanyelvi nevelésben* című tanulmánya, amely megjelent *Az anyanyelv értékrendje és az iskola* című (szerk. Fekete Péter és V. Raisz Rózsa), a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1990. évi közleményében.

A szülőföld kimeríthetetlen tárházát biztosította a nyelvjárási és néprajzi, népeleti kutatásainak és feldolgozásainak. Különösen sikeres volt a *Mátra útikalauz*-ban való szereplés a *Mátravidék néprajzi és nyelvjárási sajátosságai* című fejezettel, mely kiadvány az 1962. évi kiadást követően két évtizeden át legalább fél tucatszor újra kiadásra került (Medicina Kiadó). 1990-ben Gyöngyös város jelentette meg a *Mátravidék néprajzi és nyelvjárási kistűkre* című önálló tanulmánykötetét, a *Gyöngyösi kalauz*ban pedig a város néprajzi vázlatát ismertette. Gyöngyös és a Mátravidék néprajzából merített legszélesebb áttekintést a múzeum évkönyvében publikálta: a föld és nép ismertetését követően a város nevének eredetét vizsgálta, majd a település és házbeosztást követően a táplálkozáskultúra és a hagyományos ételek, a ruházkodás-viseletet, valamint a különböző tradicionális foglalkozások, főként a szőlőművelés és a különböző iparok bemutatását követően a tájnyelvi hagyományok számbavételét nyújtotta (*Mátrai tanulmányok*, 1996). Fülöp Lajos

néprajzi terepkutatásainak egyik látványos eredménye a *Gyöngyöspatai népmesék* című könyve (2003).

A néprajz területén további tetemes munkát végzett, hogy a nagyközönség számára is feltárja az addig jobbra ismeretlen folklorista, Berze Nagy János életútját és tevékenységének legfontosabb területeit. Miután Berze Nagy János többek között Gyöngyösön is végezte középiskolai tanulmányait, erre építette a folklorista kultuszát, róla elnevezve az egykori gimnáziumot. Banó Istvánnal való baráti kapcsolata adott lehetőséget Berze jelentős folklórhagyatékának feltárásában való részvételére és több kötet közös szerkesztésére (*Egy néprajztudós műhelyéből*. Berze Nagy János levélhagyatéka, Pécs, 1977; Berze Nagy János: *Nap és tükör*. Néprajzi és néprajzi tanulmányok, gyűjtések, Pécs, 1982; *Hevestől Baranyáig*. Helytörténeti képek Berze Nagy János életéről, Pécs, 1984). Ezt követően már egyedül folytatta a megkezdett munkát, és az ő szerkesztésében látott napvilágot a *Cigány népmesék* című kötet (Pécs, 1985), majd néhány évvel később a *Baranyai magyar néphagyományok*. Népmesék Berze Nagy János és gyűjtőtársai anyagából (Pécs, 1988). Mindezen jelentős méretű szerkesztői munkálkodása kapcsán Berze Nagy János népmesekutató munkásságának alapos vizsgálatával fontos tudománytörténeti kutatást és eredményes pályaismertetést is nyújtott. És ezzel eljutottunk a közelmúltban megalkotott másfél száz oldalas könyvéhez, melyben *Berze Nagy János pályakezdő munkásságának* sokirányú és változatos ismeretanyagát jól áttekinthetően rendszerezve adta közre, a korai folklorisztikai és néprajzi közlemények, a Heves megyei nyelvjárás sajátosságai és a népmeseközlések szerinti csoportosításban (Gyöngyös, 2021).

Végezetül szót kell ejteni arról az impozáns méretű irodalmi, irodalomtörténeti munkásságáról is, amely Gyöngyös városhoz kötődik, és amelyet évtizedeken keresztül fáradhatatlan szorgalommal tárt fel, és kiválóan szerkesztett könyvek sorozatát teremtette meg Lisztóczy László társszerzői közreműködésével. A hatalmas méretű lokális irodalmi örökség feltárásával a „gyöngyösiség” fogalmát megteremtve – a maga részéről generációk munkáját végezte el, látványosan és szülőföldjéhez mindig hűen.

Befejezésül ismét öt idézem egy korábbi interjúja kapcsán: „*Valamikor úgy terveztem, hogy lesátorozok a magyar nyelvészetnél, de nem tudtam megtenni. Nem volt kényerem csak a grammatizálás, száraznak éreztem, más volt a lelkületem, tanárként is a megértés, a szeretet pedagógiája vezetett. Azt hiszem, jól cselekedtem, hiszen az irodalom, a néprajz és a helytörténet egyre nagyobb szerepet kapott a tudományban. Sokszor úgy éreztem, felapróztam magam, és talán többet tudtam volna, ha csak egyetlenre fókuszállok. De mégis, így volt jó, mert amit csináltam, az egyben a magyarságtudomány volt. Azt hiszem, megérte.*” – Tanítványai nevében teljes biztonsággal állíthatom, hogy megérte. Megérte mindannyiunk szellemi gyarapodására. Köszönet érte!